

KONYA TİCARET ODASI

ESTONYA CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU

**Etüd-Araştırma Servisi
Eylül 2008**

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I ESTONYA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. Ülke Kimliği.....	1
1.2. Kısa Tarihçe	2
1.3. Siyasi Yapı	3
1.4. Sosyo-Ekonomik Yapı	3

BÖLÜM II GENEL EKONOMİK DURUM

2.1. Ekonomik Durum.....	5
2.2. Ekonomideki Belli Başlı Sektörler.....	6
2.2.1. İmalat Sanayi.....	6
2.2.2. Tarım Sektörü	7
2.2.3. Madencilik Sektörü	8
2.2.4. İnşaat Sektörü.....	8
2.2.5. Taşımacılık Sektörü	8
2.2.6. Turizm Sektörü	9
2.3. Dış Ticaret.....	9
2.3.1. Genel Durum.....	9
2.3.2. Yabancı Sermaye	11
2.3.3. Estonya ve Avrupa Birliği.....	12

BÖLÜM III TÜRKİYE İLE TİCARİ VE EKONOMİK İLİŞKİLERİN GELİŞİMİ

3.1. Siyasi İlişkiler.....	13
3.1.2. İkili Anlaşmalar.....	13
3.1.3. Karşılıklı İşbirliği	15
3.2. Ekonomik ve Ticari İlişkiler	15
3.2.1. Türkiye – Estonya Vize Anlaşması.....	17
KAYNAKÇA	19

BİRİNCİ BÖLÜM ESTONYA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. ÜLKE KİMLİĞİ

Resmi Adı : Estonya Cumhuriyeti

Yönetim Şekli : Başkanlık Tipi Cumhuriyet

Cumhurbaşkanı : Arnold Rüütel

Başbakan : Andrus Ansip

Başkent : Tallinn

İdari Yapı : 15 Bölge: Harjumaa (Tallinn), Hiiumaa (Kardla), Ida-Virumaa (Johvi), Jarvamaa (Paide), Jogeveamaa (Jogeve), Laanemaa (Haapsalu), Laane-Virumaa (Rakvere), Parnumaa (Parnu), Polvamaa (Polva), Raplammaa (Rapla), Saaremaa (Kuessaare), Tartumaa (Tartu), Valgamaa (Valga), Viljandimaa (Viljandi), Vorumaa (Voru)

Bağımsızlık Günü : 20 Ağustos 1991 (Sovyetler Birliğinden)

Milli Bayram : Bağımsızlık Günü, 24 Şubat (1918)

Yüzölçümü : 45,226 km²

Nüfus : 1,307,605 (Temmuz 2008 verileri)

Nüfus Artış Oranı : -0,632% (2008 verileri)

Etnik Gruplar : Eston %67.9, Rus %25.6, Ukraynalı %2.1, Beyaz Rus %1.3, Finli %0.9, Diğer %2.2

Dil : Estonca (Resmi), Rusça, Ukraynaca, İngilizce, Fince, Diğer

Para Birimi : Estonya Kronu (EEK)

EURO Paritesi : 1EUR = 15.6466 EEK

1.2. KISA TARİHÇE

Estonlar, binlerce yıl önce Uralların ötesinden buldukları bölgeye göç etmişlerdir. Konuştukları dil Ural Dil Ailesi'nin Fin-Ugor dilleri grubundandır. Finler ve Macarlarla tarihi yakınlıkları vardır. Estonya kelimesinin bölgenin Batlık denizinin doğusu olması nedeniyle doğuda yaşayanlar manasında Eastern'den türediği söylenir. 600 yıl önce Batlık denizi kıyısındaki limanları geliştirmişlerdir.

Estonlar Avrupa'da Hıristiyanlığı en geç kabul eden uluslardan biridir. 12. yüzyılda bölgeye ticaret amacıyla gelen Cermenler bölgede yaşayan Pagan Batlık ve Fin-Ugor halklarını Hıristiyanlığa davet ettiler. İsteksiz halka Hıristiyanlığı zorla kabul ettirmek amacıyla Papa tarafından asker gönderildiği bilinmektedir. 13. yüzyılda Töton şövalyeleri Estonya ve Letonya topraklarında Livonya Konfederasyonu adı verilen bir Konfederasyon kurdular. Yüzyılın sonlarında Talin dahil birçok Estonya kentleri Kuzey Alman Ticaret Ortaklığı olan Hansa Birliği'ne katıldılar. Estonlar 16.yüzyıl ortalarına kadar Alman soyluları tarafından yönetildi.

1517 yılında Avrupa'da başlayan Protestan reformu Estonya'yı da etkiledi. 1524 yılından sonra Estonların çoğu Protestanlığa geçtiler. 1558-1582 yılları arasında Rusya ile Danimarka, Litvanya, Lehistan ve İsveç arasında çıkan Livonya Savaşı'nı Rusya kaybetti. Estonya'nın kuzey bölümü İsveç imparatorluğuna geçti, güney kısmı ise Lehistan-Litvanya egemenliğine girdi. 1625 yılına gelindiğinde Estonya'nın tümü İsveç egemenliği altına girmişti.

1700-1721 yılları arasında Rus çarı I. Petro Batlık Denizi'nde Rusya'ya bir liman kazandırma amacıyla İsveç'e saldırdı. Büyük Kuzey Savaşı adı verilen bu savaşta Danimarka-Norveç, Prusya ve Hanover de Rusya'nın yanında yer aldı. Osmanlı devleti ise İsveç'i destekledi. 1709 yılında İsveç kralı XII. Karl Rusya'ya karşı Poltava Savaşı'nda büyük bir yenilgiye uğradı ve Osmanlı Devleti'ne sığındı. İsveç kralını takip etmek amacıyla Rus ordusunun Osmanlı Devleti'ne ait Boğdan'a girmesi üzerine 1711 yılında Osmanlı ordusu Prut nehri boylarına Rus ordusuyla Prut savaşı'nı yaptı. Osmanlılar Rusları bu savaşta yenilgiye uğrattılar ama İsveç ordusu tamamen dağılmış ve kumandansız kalmıştı. İsveç 1721 yılında Rusya'yla Nystad Antlaşması'nı imzalayarak Estonya dahil birçok Batlık topraklarını Rusya'ya bırakmak zorunda kaldı.

Estonya 18. ve 19. yüzyıl boyunca 200 yıl süreyle Rusya'nın elinde kaldı. Ekim Devri'nde Çarlık Rusyası'nın devrilmesiyle Estonya 24 Şubat 1918'de bağımsızlığını ilan etti. Ancak Haziran 1940 tarihinde Estonya bu sefer Sovyetler Birliği tarafından işgal edildi. 1941-1944 arasındaki Alman işgali dışında 1991'e kadar olan dönemde Estonya Sovyet egemenliğinde kaldı. Estonya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Sovyetler Birliği'nin en zengin cumhuriyetlerinden biriydi.

Estonya Sovyetler Birliği'nden ilk ayrılan ülkedir. 20 Ağustos 1991 tarihinde, Sovyetler Birliği'nin çökmesi ile birlikte Şarkı Devrimi'yle bağımsızlığını tekrar ilan etmiştir. 20 Ağustos Estonya'nın ulusal bayramı olarak kabul edilmektedir. 31 Ağustos 1994'te Rus askerlerinin ülkeden çekilmesi ile, Estonya Batı Avrupa ve diğer bölgelerdeki ülkelerle ilişkilerini bağımsız

olarak yönetme hakkını aldı. 29 Mart 2004 tarihinde NATO'ya, 1 Mayıs 2004 tarihinde ise Avrupa Birliği'ne katıldı.

1.3. SİYASİ YAPI

28 Haziran 1992 tarihinde Estonya Anayasası'nın yürürlüğü girmesinden sonra Estonyalılar, parlamento seçimleri için 1992, 1995, 1999 ve 2003 yıllarında olmak üzere dört kez sandığa gitmişlerdir. Bu seçimlerin hiçbirinde tek bir parti yeterli çoğunluğu sağlayamadığı için Estonya bugün de olduğu gibi hep koalisyon hükümetleri tarafından yönetilmiştir.

Anayasal demokrasi ile yönetilen Estonya'da tek kademeli parlamento sistemi vardır. Riigikogu adı verilen parlamento, dört yıllık dönemler için Cumhurbaşkanı seçer. Cumhurbaşkanı tarafından atanan başbakan, hükümeti belirler ve bu hükümet parlamento tarafından güvenoyu aldıktan sonra Cumhurbaşkanı tarafından onaylanarak göreve başlar. Hükümet başbakan ve 15 bakandan oluşmaktadır. Yasama yetkisi parlamentoya aittir. Riigikohus yani yüce yargı mahkemesi, 17 mahkemede, meclis tarafından atanan ve Cumhurbaşkanı tarafından onanan hakimler tarafından yönetilmektedir.

101 sandalyeli parlamento için seçimler dört yılda bir yapılır ve tüm vekiller halk tarafından seçilir.

1.4. SOSYO-EKONOMİK YAPI

Estonya'nın yaklaşık %70'i etnik Estonlar, nüfusun kalanı ise genellikle eski SSCB'den ülkeye göç etmiş azınlıklardan oluşur. Başkent Tallinn'nin de içinde bulunduğu Ida-Virumaa bölgesi ülkenin en gelişmiş bölgelerinden biridir.

Ülkenin resmi dili Fince'yle akraba bir dil olan Estonca'dır. Rusça ülke içinde ağırlıklı olarak konuşulan dillerden biridir.

1632 yılında kurulmuş olan dünyanın eski ve köklü üniversitelerinden biri Estonya'nın Tartu Üniversitesi'dir; Dünya ve Avrupa çapında değer görmektedir.

Estonyalılar'ın geleneksel dini değer İskandinav Ülkeleri'nde olduğu gibi Hıristiyanlık dininin Luteran mezhebidir. Nüfusun üçte birinden daha azı kendileri inançlı olarak tanımlar. Ülkede yaşayan Rus azınlıklar genel olarak Hıristiyanlık'ın Doğu Ortodoks'luk mezhebindendir. Ülkede Musevi cemaati ve az sayıda da olsa Tatar ve Azeri kökenli azınlıklardan kaynaklanan Müslüman bir nüfus da mevcuttur. Eston geleneklerinde halen, eski Pagan Dini'nden kalma etkiler vardır. Bugün, Estonya halkının %32'si bir kiliseye veya dini bir gruba üyedir. Ülkede az sayıda Protestan da mevcuttur.

Çoğunluğu kireç taşı ile kaplı ülkenin %47'si ormanlardan oluşur. Estonya doğal kaynaklardan yoksun olan bir ülkedir. Estonya çoğunluğu çok küçük olan 1.400 göle sahiptir. Bunlardan en

ESTONYA ÜLKE RAPORU

büyüğü 3.555km² olan Peipsi Gölü'dür. En yüksek noktası, ülkenin güneydoğu bölgesinde bulunan 318 metre yüksekliğindeki Suur Munamägi dağıdır.

Estonya 2002 yılında Avrupa Birliği ile yaptığı müzakereleri tamamlamış ve birliğe üye olmuştur. Bu dönemde, Estonya, birliğin genişleme sürecinde, yeni üye ülkeler arasında ekonomisi Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nden sonra en güçlü olan ülkedir.

İKİNCİ BÖLÜM GENEL EKONOMİK DURUM

2.1. EKONOMİK DURUM

Estonya, süratle modern pazar ekonomisi koşullarına uyum sağlayan ve gerek Avrupa, gerekse küresel ekonomi ile entegrasyonunu etkin bir şekilde sürdüren bir ülkedir. 1 Mayıs 2004 itibarıyla AB üyesi olmuş olan Estonya, 13 Kasım 1999 tarihinden beri de Dünya Ticaret Örgütü (WTO) üyesidir. Estonya ekonomisi, oldukça dinamik bir yapıya sahip olmasının yanında teknolojik yeniliklere de son derece açıktır. Bununla birlikte Estonya, ekonomik özgürlük açısından dünyanın önde gelen ülkelerinden birisi haline gelmiştir. Amerikan düşünce kuruluşu The Heritage Foundation'ın 2005 yılı için hazırlanmış olduğu "Ekonomik Özgürlük Endeksi"nde Estonya dördüncü sırada yer almaktadır.

2.Dünya savaşı sırasındaki Alman işgali ve sonrasında Sovyet birliklerinin Estonya'ya girmesiyle bu ülkenin SSCB'ye bağlanması nedeniyle Estonya ekonomisi, savaş öncesi durumuna göre büyük ölçüde zayıflamıştır. Moskova'nın merkezi planlama sistemine dahil olan Estonya ekonomisi, Sovyet dönemi boyunca yeni yönetim tekniklerinin denendiği bir pilot bölge olmuş ve bu uygulamaların büyük ölçüde başarılı olması nedeniyle Estonya'nın diğer cumhuriyetlere nazaran refah seviyesi daha fazla artmıştır.

Bağımsızlığını kazanmasından sonra Estonya, ekonomik reformlara ağırlık vermiş ve bu reformlarla Sovyet sisteminde Pazar ekonomisine geçiş ve Batı ile bütünleşme hedeflenmiştir. Eski Sovyet cumhuriyetleri arasında bu alanda en yüksek performansı sağlayan ülkelerden birisi olan Estonya, bugün dengeli bir bütçeye, liberal ticaret rejimine tamamen konvertibl olan bir paraya, rekabet gücüne sahip bir bankacılık sektörüne ve yabancı yatırımcılar için cazip imkanlar sunan bir yatırım ortamına sahiptir. Kamu işletmelerinin özelleştirilmesi büyük ölçüde tamamlanmıştır ve şu anda sadece bir liman ile büyük enerji santralleri devletin elindedir.

Bununla birlikte Estonya'nın karşı karşıya olduğu bazı ekonomik sıkıntılar devam etmektedir. Bunların en önemlisi tarım sektöründeki özelleştirmeden sonra çiftçilerin kredi temininde zorluk çekmeleridir. Buna paralel olarak başkent Tallinn ile kırsal kesimler arasındaki gelir eşitsizliği artmaktadır. Sovyet döneminden kalma birçok fabrikanın kapatılmış olması nedeniyle ülkenin sanayi bölgesi olan kuzeydoğu kısmında önemli bir ekonomik durgunluk yaşanmaktadır.

Estonya ekonomisi hızla gelişen, birçok Finlandiya menşeli firmanın yatırım yaptığı bir yapıdadır. Estonya ekonomisi özellikle Bilişim Teknolojisi alanında güçlüdür. Elektronik, makine ve ileri teknolojiye dayalı üretim öne çıkmış durumda. İsveç ve Finlandiya'daki uluslar arası kuruluşlar üretimlerinin büyük kısmını Estonya'da gerçekleştirmektedirler. Milli gelirin oluşumunda yabancı sermayenin payı üçte biridir. İhracatın yarısına yakını yabancı sermayeli firmalar tarafından yapılmaktadır.

Estonya ekonomisinin başlıca sektörleri kaya petrolü, telekomünikasyon, tekstil, kimyasal ürünler, bankacılık, gıda ürünleri ve balıkçılık, ağaç ürünleri, gemi inşası, elektronik ve taşımacılıktır.

TABLO 1. Ekonomik Göstergeler

Yıllar	2004	2005	2006	2007	2008
GSYİH (Milyon\$)	11,904	13,939	16,601	21,109	N/A
Kişi Başı GSYİH (\$)	9,156	10,722	12,77	16,237	N/A
Reel GSYİH Büyüme Hızı (%)	8,1	10,5	11,2	7,3	4,3
Enflasyon (%)	3,0	4,1	4,4	6,4	N/A
İhracat	111,17	138,38	163,28	185,91	209,21
İthalat	123,17	148,97	183,14	212,17	139,62
Nüfus (milyon kişi)	1351,06	1377,51	1344,68	1342,00	1338,66
Para Birimi: Estonya Kronu (EEK)	1 YTL = 8,197 EEK 1 ABD \$ = 10,036 EEK 1EURO = 15,6466 EEK (25.06.2008)				
Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Country by Country 2008					

Euro Alanı'nda Ekim 2007 itibarıyla yıllık enflasyon Eylül ayna göre %0,5 artarak %2,6 olarak belirlendi. AB27'de ise yıllık enflasyon oranı %2,7 oldu. Geçen yılın aynı döneminde yıllık enflasyon oranı Euro Alanı'nda %1,6 olarak kaydedilmiştir.

En yüksek enflasyon oranı Letonya (%13,2), Bulgaristan (%10,6) ve Estonya'da (%8,7) kaydedildi.

2.2. EKONOMİDEKİ BELLİ BAŞLI SEKTÖRLER

2.2.1. İmalat Sanayi

Tablo 2. GSYİH'İN Sektörlere Göre Dağılımı

Tarım Sektörü	% 5.3
Sanayi Sektörü	% 33.7
Hizmet Sektörü	% 61.0

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı 2007

Estonyanın imalat sanayinde elektrikli aletler, elektronik, tekstil, gıda ve ağaç ürünleri ön plana çıkan sektörlerdir. Ülkede imalat sanayi, büyük ölçüde başkent Tallinn'de ve ülkenin kuzey kesimlerinde yoğunlaşmaktadır.

Elektronik endüstrisi, son dönemlerde özellikle yabancı yatırımlar sayesinde önemli bir gelişme göstermiş ve ülke ekonomisinin en hızlı büyüyen sektörü haline gelmiştir. Birçok çok uluslu firma Estonya'nın cazip yatırım avantajlarından faydalanarak üretimlerini bu ülkeye taşımıştır. Söz konusu firmaların işgücü yoğun üretimden daha yüksek katma değerli operasyonlara geçmeleri, Estonya'nın elektronik endüstrisinin rekabet gücünü artırmaktadır. Ülkedeki toplam üretim yüzde 37.7'sini telekomünikasyon ekipmanı, yüzde 32.9'unu elektrikli makine ve cihazlar, yüzde 22.5'ini tıbbi ve optik cihazlar, yüzde 6.9'unu ise bilgisayarlar ve diğer ofis aletleri oluşturmaktadır. Bu sektörde Estonyalı firmalar büyük ölçüde yabancı firmaların alt yüklenicisi olarak faaliyet göstermektedir.

Toplam sınai üretimin yüzde 22'sine tekabül eden gıda üretiminde süt ürünleri, kırmızı et ve konserve deniz ürünleri önde gelmektedir. Bu sektöre yapılmış olan yatırımlar sayesinde üretimin hijyen açısından AB standartlarına çıkartılması sağlanmıştır.

Estonya'nın gıda üretimi büyük ölçüde ihracata yönelik yapılmaktadır ve Rusya en büyük pazardır. 2006 yılında gıda üretimi 4.2'lik bir artış göstermiştir.

Ağaç ürünleri, imalat alanında Estonya'da en fazla istihdamı sağlayan sektördür. Üretimin üçte biri işlenmeden, kereste olarak ihraç edilmekte, geri kalan ise mobilya ve inşaat malzemeleri imalatı için kullanılmaktadır. 2006 yılında bu sektörde üretim hacmi yüzde 13.9 oranında artmıştır.

Estonya'nın geleneksel olarak ihracata yönelik çalışan diğer bir imalat sektörü olan tekstilde ise son dönemlerde Çin tehdidi kendisini iyice göstermektedir. Buna karşılık Estonyalı imalatçılar, iç Pazar yönelmişler ve markalaşmaya ağırlık vererek başta İskandinavya olmak üzere AB pazarlarında konumlarını sağlamlaştırmışlardır. 2006 yılında tekstil üretimi sadece yüzde 1.8 oranında bir büyüme gerçekleştirmiştir.

2.2.2. Tarım Sektörü

Estonya'nın tarım sektörü bağımsızlıktan bu yana ciddi bir gerileme yaşamış ve tarımın GSYİH içerisindeki payı yüzde 10'dan yüzde 4.1'e kadar inmiştir. Bunun sebebi devlet desteğinin kaldırılması ve özelleştirmeler sonucunda etkin bir yapı ortaya çıkartılamamış olmasıdır. 1995 ile 1999 yılları arasında Estonya, kendisine yetecek kadar tarımsal üretim bile gerçekleştirememiş ancak ilerleyen yıllarda nispeten bir iyileşme sağlanmıştır.

Başlıca ürünler arpa, yulaf, buğday ve çavdardır.

Diğer yandan, özellikle hayvancılık ve balıkçılık alanlarında Estonya zirai üretimini AB standartları ile uyumlu hale getirmek için çaba göstermektedir.

2.2.3. Madencilik Sektörü

Estonya'nın yer altı kaynaklarının kısıtlı olması nedeniyle madencilik, GSYİH'nin sadece yüzde 2'sini karşılamaktadır. Ülkenin en önemli mineral kaynakları, enerji üretimi için kullanılan kaya petrolü ve yer kömürü ile gübre için kullanılan fosfordur.

2.2.4. İnşaat Sektörü

Estonya'da inşaat sektörü son dönemlerde düzenli bir büyüme trendi içerisine girmiştir. Sektör, GSYİH'nin yüzde 6.7'sini karşılamaktadır. 2006 yılında Estonya inşaat pazarı yüzde 16 oranında büyümüştür. Bu büyümenin en önemli kaynağı konut inşaatlarındaki artıştır. En fazla konut inşaatı Tallinn'de yapılmakta, bu şehirle birlikte Tartu ve Parnu'daki inşaatlar toplam pazarın yaklaşık yüzde 80'ini oluşturmaktadır. Konut inşaatının yanı sıra, elektrik hatları, kanalizasyon ve atık su işleme tesisleri ve karayolları inşaatlarında da AB desteği ile gerçekleştirilen programlar sayesinde artış kaydedilmiştir.

Estonyalı firmalar yurt dışında da taahhüt projeleri üstlenmektedirler. Yurt dışında üstlenilen projeler, toplam iş hacminin yüzde 4'ünü oluşturmaktadır ve başlıca pazarlar Rusya, Ukrayna, Letonya ve Litvanya'dır.

Estonya'daki inşaatlarda kullanılan inşaat malzemelerinin büyük bir kısmı yerel üretimdir. Bununla birlikte, dekorasyon ve sanitasyon malzemeleri ithalat yoluyla temin edilmektedir. Estonya'da üretilen inşaat malzemelerin %30'u ihraç edilmektedir.

2.2.5 Taşımacılık Sektörü

Ülkenin coğrafi konumu ve sahip olduğu gelişmiş altyapı, taşımacılık sektörünün hızla gelişmesine yol açmıştır. Şu anda taşımacılık hizmetleri, ülke GSYİH'sinin yüzde 10.5'ine tekabül etmektedir. Yolcu taşımacılığında ağırlık yüzde 69 ile karayolu taşımacılığında, kargo taşımacılığında ise ağırlık yüzde 80 ile demiryollarındadır.

Batlık Denizi üzerinden yapılan ticarete Estonya önemli bir paya sahiptir. Ülkenin üç büyük kargo limanı olan Tallinn, Parnu ve Kunda limanları Batlık bölgesinde dağıtım merkezi işlevini görmekte ve katma değerli lojistik hizmetleri sunmaktadır. En büyük liman olan Tallinn'in kargo miktarı, bir önceki yıla oranla yüzde 7.2 artışla 37.4 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Bu kargonun yüzde 78'i transit kargodur. Aynı yıl limanı bir önceki yıla göre yüzde 14 artışla 6.74 milyon yolcu kullanmıştır. Tallinn'den Helsinki ve Stockholm'e düzenli feribot seferleri yapılmakta, başlıca kargo seferleri ise Antwerp, Kopenhag, Hamburg, Kiel ve Harwich'e düzenlenmektedir.

2.2.6 Turizm Sektörü

Estonya son yıllarda bir turizm patlaması yaşamaktadır. 2006 yılında konaklamalı olarak gelen turistlerin sayısı yüzde 24 oranında artarak 1.4 milyon seviyesinde gerçekleşmiş ve buna paralel olarak turizm gelirleri de yüzde 21 artışla 960 milyon dolar seviyesinin üstüne çıkmıştır.

Estonya'ya gelen turistlerin yüzde 71'i Finlandiyalıdır. Estonya, turistler tarafından özellikle kaplıcaları nedeniyle tercih edilmektedir.

Tablo 3. Estonya Konaklama Bölgeleri

Konaklama	Toplam	Kuzey Estonya	Kuzey Doğu Estonya	Merkezi Estonya	Batı Estonya	Güney Estonya
Konaklama Kuruluşları	940	177	65	71	359	268
Odalar	19 567	8 025	1 657	1 025	5 397	3 463
Yataklar	43 750	16 471	3 607	2 301	12 668	8 703
Oda Doluluk Oranı, %	55	63	39	35	58	46
Yatak Doluluk Oranı, %	50	57	34	32	53	41
Turist Ağırlandırma	345 449	164 142	17 716	14 796	94 795	54 000
Yabancı Ziyaretçiler	437 874	254 376	9 210	5 723	134 527	34 038
Turistin Bir Gecelik Ortalama Maliyeti, Kron	463	543	380	297	469	309

Kaynak: Estonya İstatistik Ofisi (Temmuz 2008)

2.3. DIŞ TİCARET

2.3.1 Genel Durum

Sovyetler Birliği döneminde Estonya, ticaretinin büyük bir bölümünü birliğe bağlı diğer cumhuriyetlerle yapmaktayken (ihracatın yüzde 95'i, ithalatın yüzde 85'i), bağımsızlıktan sonra ticaretin yönü tamamen değişmiş ve Estonya'nın dış ticareti içinde eski Sovyet cumhuriyetlerinin payı, Batlık ülkelerinin ticaretlerinin yapısıyla kıyaslandığında son derece düşük seviyelere inmiştir. Estonya'nın İskandinav pazarlarına yakınlığı ve Batı ile Doğu Avrupa arasında bir geçiş noktası konumunda olması bu doğrultuda ülkenin en büyük avantajı olmuş, uygulanmaya başlanan liberal ticaret rejimi de ticaret hacmi üzerinde olumlu etkide bulunmuştur. 2006 yılı itibarıyla Estonya, ihracatının yüzde 80'ini AB, yüzde 8'ini BDT ülkeleriyle, ithalatının ise yüzde 78'ini AB, yüzde 12'sini BDT ülkeleriyle gerçekleştirmektedir.

Tablo 4. Estonya'nın Dış Ticareti

ESTONYA'NIN DIŞ TİCARETİ				
(Milyon ABD Doları)				
Yıllar	İhracatı	İthalatı	Ticaret hacmi	Ticaret Dengesi
1994	1.327	1.688	3.015	-691
2000	3.311	4.080	7.391	-769
2001	3.360	4.148	7.508	-788
2002	3.506	4.623	8.129	-1.117
2003	4.596	6.162	10.758	-1.566
2004	5.983	8.003	13.986	-2.020
2005	7.785	9.631	17.416	-1.846
2006	9.654	12.613	22.267	-2.959
2007	11.322	14.695	26.07	-3.375

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Country by Country 2007

Estonya'nın dış ticaretinin yapısı büyük ölçüde ülkenin imalat sektörünün geçirdiği evreleri yansıtmaktadır. Bağımsızlıktan sonraki ilk dönemlerde yüksek seviyelerde makine ve ekipman ithalatı yapılmış ve bu şekilde Sovyetlerden kalan altyapı yenilenmiştir. Günümüzde ise Estonya imalat sanayi, daha çok Finlandiya ve İsveç firmalarına alt yüklenici olarak çalışmakta ve bu ülkelerdeki başta telekomünikasyon olmak üzere üreticilerin montaj ve diğer benzeri işlemlerini alt yüklenici olarak gerçekleştirmektedir.

Başlıca İhracat : Finlandiya, İsveç, Letonya, Rusya, ABD, Almanya

Yaptığı Ülkeler Litvanya, Çin, Norveç

(2007)

Başlıca İthalat : Finladinya, Rusya, Almanya, İsveç, Litvanya

Yaptığı Ülkeler Letonya, Polonya, Hollanda, İtalya, Danimarka

(2007)

Başlıca İhraç : Makine ve ekipmanlar, ağaç ve ağaç ürünleri, tekstil ve

Ürünleri konfeksiyon ürünleri ile ayakkabı, metal ve metal ürünleri

(2007) kimyasallar, işlenmiş gıda ürünleri, ulaşım ekipmanları, mineral ürünler

Başlıca İthal : Makine ve ekipmanlar, kimyasallar, ulaşım ekipmanları,
Ürünleri tekstil ve konfeksiyon ürünleri ile ayakkabı, işlenmiş gıda
(2007) ürünleri, metal ve metal ürünleri, mineral ürünler,
ağaç ve ağaç ürünleri

Söz konusu firmaların yapmakta oldukları ihracat, Estonya'nın makine ve ekipman, elektronik ve tekstil alanlarında toplam ihracatın yüzde 75-80'ine denk gelmektedir. Estonya'nın diğer bir önemli ihracat kalemi olan ağaç ürünlerinde ise kereste ve mobilya ihracatı ağırlıktadır. Bu alanda Finlandiya ve İsveç, Estonya'nın en büyük iki pazarıdır.

2.3.2 Yabancı Sermaye

Uygulamakta olduğu liberal ekonomi politikaları ve sunduğu cazip yatırım ortamı sayesinde Estonya'ya girmekte olan doğrudan yabancı yatırım her geçen yıl artmış ve Estonya, Orta ve Doğu Avrupa'da kişi başına düşen doğrudan yabancı yatırım oranı en yüksek ülkelerden birisi haline gelmiştir. Yabancı sermayeli firmalar Estonya GSYİH'sinin üçte birini üretmekte ve ülkenin toplam ihracatının da yüzde 50'sini gerçekleştirmektedir.

Tallinn kenti ve civarındaki bölgeler, yüzde 81.2 ile Estonya'da en fazla doğrudan yabancı yatırım çeken bölgedir. Tallinn'i yüzde 7.6 ile Harjumaa bölgesi, yüzde 2.4 ile Lääne-Viruumaa bölgesi, yüzde 2.0 ile Tartu kenti ve yüzde 0.9 ile Pärnu kenti takip etmektedir.

Tablo 5. Doğrudan Yabancı Yatırımların Sektörel Dağılımı

Taşımacılık Depolama ve İletişim	% 5.1
Perakende ve Toptan Ticaret	% 10.1
İmalat	% 17.7
Bankacılık ve Finans	% 33.3
Gayrimenkul	%22.2
Diğer	%11.0
Kaynak: Estonya Merkez Bankası	

Estonya'da döviz kontrolü ya da yabancı sermaye üzerine herhangi bir kısıtlama söz konusu değildir. Yabancıların Estonya'da yüzde 100 sermaye ile bir firmaya sahip olmaları da mümkündür. Yabancı firmalar, yerel firmalarla aynı haklara sahiptir, toprak satın almalarına ve elde ettikleri karları tamamen ülke dışına çıkartmalarına izin verilmektedir. Estonya'da yürürlükte olan gelir vergi oranları ise şu şekildedir: yüzde 18; sosyal vergi: yüzde 33; işsizlik

sigortası vergisi: işveren yüzde 0.5 + çalışan yüzde 1; gider vergileri (tütün ürünleri, alkollü içkiler, benzin, otomobil ve paketler); kumar vergisi ve toprak vergisi.

Yabancı yatırımcıları Estonya'ya çeken en önemli özellik, Estonya'nın kaliteli ve ucuz işgücüdür. Estonya İstatistik Ofisi'nin verileri göre ülkedeki aylık ücret, AB ortalamasının 6 katı altındadır.

2.3.3 Estonya ve Avrupa Birliği

Avrupa Birliği (AB) ile üyelik müzakerelerine 1998 yılında başlamış olan Estonya, 14 Eylül 2003 tarihinde referanduma gitmiş ve AB üyeliği Estonya halkı tarafından yüzde 66.83'lük bir oranla kabul edilmiştir. Estonya, 1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye dahil olan 10 yeni üye ülkeden birisi olmuştur.

Estonya'da, diğer AB üyesi ülkelerden olduğu gibi AB Anayasası konusunda bir referandum gerçekleştirilmeyecektir. Bunun sebebi Estonya Anayasası'nın uluslar arası anlaşmaların halk oyuna götürülmesine müsaade etmemesidir. Bununla birlikte Estonya hükümeti, AB Anayasası'nı halka tanıtmak ve kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla geniş çaplı çalışmalar yürütmektedir.

Estonya Kamuoyu Araştırmaları Merkezi (EMOR) tarafından Haziran 2005 tarihinde gerçekleştirilmiş olan bir araştırmaya göre Estonyalıların yüzde 66'sı AB'yi ve ülkelerinin AB üyeliğini desteklemektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE İLE SİYASİ, EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLERİN GELİŞİMİ

3.1. SİYASİ İLİŞKİLER

Türkiye, 23 Ocak 1924 tarihinde Estonya Cumhuriyeti'ni tanımıştır. İki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler 23 Ekim 1991 tarihinde yenilenmiştir. Türkiye hiçbir zaman Estonya'nın Sovyet işgalini tanımamıştır.

Estonya'nın özgürlüğünü geri almasından sonra 1992' de Türkiye, Estonya'ya Vilnius' da ikamet eden ilk büyükelçisini atamıştır. Daha sonra ekim 2001' de Tallinn de elçiliğini açmıştır. Aralık 2001' de Türkiye Estonya Büyükelçisi Ömer Altuğ, başkan Arnold Rüütel'e itimatnamesini sunmuştur.

Tallinn'de ikamet eden Sven Jürgenson Haziran 1996'da Estonya'nın Türkiye'deki ilk büyükelçisi olmuştur. Onu Ocak 1999'da Madrid de ikamet eden Andres Tomasberg izlemiştir. Şubat 2001'de maslahatgözarlar, Heikki Koort ve Linda Kolk'un başkanlığında Estonya Büyükelçiliği Ankara'da açılmıştır. Ankara'da ikamet eden ilk Estonya büyükelçisi Mart Volmer temmuz 2004'de Ankara' ya gelmiştir.

Estonya'nın Türkiye'de 3 tane fahri konsolosluğu bulunmaktadır. İlki, Ağustos 2001'de İstanbul da açılan ve Tuncay Özilhan'ın görev yaptığı fahri konsolosluktur. İkincisi ekim 2002' de açılan ve Ethem Okudur'un fahri konsolosluğunu yaptığı tatil beldesi Antalya'dadır. Ağustos 2003'de fahri konsoloslu Eşref Baltalı olan 3. fahri konsolosluğumuz İzmir'de açılmıştır.

Türkiye-Estonya parlamento grubu haziran 2003'de Estonya Parlamentosu olan *X Riigikogu* da oluşturulmuştur.

3.1.2. İKİLİ ANLAŞMALAR

Akdedilmiş olan anlaşmalar:

1924 yılında Estonya-Türkiye dostluk anlaşması imzalanmıştır. Türkiye ve Estonya arasında 1929 yılından 1938 yılına kadar 6 tane daha anlaşma imzalanmıştır.

Günümüze kadar iki ülke, Estonya ve Türkiye arasında çift taraflı başarılı işbirliği kurulmasına yardımcı olmuş çeşitli anlaşmalara girmişlerdir. Şu anda Estonya ve Türkiye arasında yürürlükte olan 14 tane anlaşma bulunmaktadır. 4 anlaşma ise hazırlık aşamasındadır. Aşağıdaki listeler Estonya ve Türkiye arasında yürürlüğe girmiş anlaşmalardır:

1. Dostluk ve İşbirliği Anlaşması (26.04.1995 'de yürürlüğe girmiştir);
2. Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması (15.02.1996'da yürürlüğe girmiştir);
3. Uluslar arası Yol Taşımacılığı Anlaşması (15.02.1996'da yürürlüğe girmiştir);
4. Turizm Alanında İşbirliği Anlaşması (15.02.1996' da yürürlüğe girmiştir);
5. Diplomatik Pasaport Sahiplerinin Vize Gerekliklerinin Karşılıklı Feshini İçeren Anlaşma (14.02.1997' de yürürlüğe girmiştir);
6. Gümrükler Yönetimleri Arasında Karşılıklı Yardım Hususunda Anlaşma(06.12.1998' de yürürlüğe girmiştir);
7. Karşılıklı Teşvik ve Yatırımların Korunmasını İçeren Anlaşma (29.04.1998 de yürürlüğe girmiştir);
8. Kültür, Ekonomi, Bilim ve Spor Alanlarında İşbirliği Anlaşması (22.09.1999 da yürürlüğe girmiştir);
9. Uluslar Arası Yasadışı Uyuşturucu Maddelerin Trafiği, Uluslar Arası Terörizm ve Organize Suçlarla Mücadele Konularında İşbirliği Anlaşması (27.09.2001' de yürürlüğe girmiştir);
10. Savunma Anlaşması (31.10.2002' de yürürlüğe girmiştir);
11. Gizli Bilgilerin Korunması Anlaşması (27.001.2003 'de yürürlüğe girmiştir);
12. Hava Taşımacılığı Anlaşması (27.09.2004' de yürürlüğe girmiştir);
13. Gelirler ve Sermaye Üzerinden Vergiyle İlgili Olarak Çifte Vergilendirmeden Kaçınılması ve Vergi Kaçırmanın Önlenmesi Hakkındaki Anlaşma (21.02.2005' de yürürlüğe girmiştir)
14. Kültür, Ekonomi, Araştırma, Gençlik ve Spor Alanlarında İşbirliği Programı (28.11.2005' de yürürlüğe girmiştir)

Aşağıdaki dört anlaşma hazırlık aşamasındadır:

1. Sağlık alanında işbirliği anlaşması
2. Konsolosluk Anlaşması
3. Askeri eğitim alanları hakkında işbirliği anlaşması
4. Deniz taşımacılığı alanında anlaşma

3.1.3. Karşılıklı İşbirliği:

Estonya ve Türkiye arasındaki ilişkiler iyidir ve istikrarlı bir şekilde gelişmektedir. Siyasal, savunma, ekonomik ve kültürel işbirliğindeki sürekli gelişim Estonya için gereklidir. Estonya ve Türkiye arasındaki karşılıklı anlayış, jeo-stratejik benzerlik, birçok uluslar arası konuda benzer pozisyonlar ve uluslar arası organizasyonlarda yapıcı işbirliğiyle arttırılmıştır.

NATO ülkesi olarak Türkiye, Estonya' nın NATO ya katılmasını en yüksek seviyede desteğiyle defalarca onaylamıştır. Ziyaretleri sırasında Türkiye Cumhurbaşkanı, Başbakanı, Savunma Bakanı ve Dış İlişkiler Bakanı Estonya nın NATO ya kabul edilmesi yönündeki desteklerini dile getirmişlerdir. 5 Aralık 2003' de Türkiye Büyük Millet Meclisi, Estonya' nın NATO' ya kabul protokolünü onaylamıştır.

Türkiye ve Estonya Dış İşleri Bakanları Haziran 1997' de Siyasal Müzakere Mekanizmasının kuruluşu hakkındaki protokolü imzalamışlardır. Bu protokolden kaynaklanarak taraflar arasındaki görüşmeler yılda en az 1 kere gerçekleştirilebilir. Bugüne kadar 6 görüşme gerçekleştirilmiştir, en yakın zamanda olanı Haziran 2004 de Tallinn de gerçekleştirilen Avrupa Birliği meselelerine odaklanan görüşmedir.

Şubat 2005' de Türk tarafının girişimleriyle Estonya ile vize kolaylaştırması anlaşmasını amaçlayan konsolosluk müzakereleri yürütülmüştür

3.2. EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLERİMİZ

Estonya ve Türkiye arasındaki ticaret hacmi son yıllarda belirgin bir şekilde büyümüştür. Bununla birlikte Estonya' nın ticaret ortakları arasında Türkiye' nin payı sade kalmıştır.

Endüstri malları hususunda kısıtlamalar olmaksızın ticareti garanti eden ve Estonya kökenli birçok yiyecek maddesinin (örneğin çikolata ürünleri ve konserve balık gibi) ihracatı için oldukça uygun imkanlar veren Serbest Ticaret Anlaşması, Estonya ve Türkiye arasında 1998 yılından beri yürürlüktedir. Estonya ve Türkiye arasındaki devamlı müşterek komisyon toplantıları Serbest Ticaret Anlaşmasının çatısında meydana gelmektedir.

Avrupa Birliği' ne kabul edildikten sonra Estonya birlik üyesi olmayan ülkelerle her türlü serbest ticaret anlaşmalarını sınırlandırmıştır. Bu yüzden Türkiye ile olan serbest ticaret anlaşmasını da diğer ekonomik anlaşmalarla birlikte sona erdirmiştir. Türkiye ve Avrupa Birliği arasında tarımsal ürünlerin ithalatı ve ihracatı konusunda serbest piyasa anlaşması olmadığı için Türkiye ile Estonya arasındaki Serbest Ticaret Anlaşması' nın sona erdirilmesi özellikle iki ülke

arasındaki tarımsal ürünlerin ticaretini etkilemiştir. Bu kademeli bir süreçtir ve bu konu üzerindeki müzakereler gelecekte de devam edecektir.

Estonya Ticaret ve Sanayi Odası ile İstanbul Ticaret Odası arasında 1993 yılında bir işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Mart 2001’ de Estonya ve Türkiye ekonomi komisyonları (ETMK)

Tallinn’ de gerçekleşmiştir. Haziran 2001’ de bunun inisiyatifiyle Tallinn’ de, Türk piyasasının tanıtımı için bilgi günü yapılmıştır. Şubat 2002’ de ETMK, başkanlığını Raivo Vare’ nin yaptığı geniş tabanlı Estonya ve Türk Ticaret Odası içinde yeniden düzenlenmiştir.

Tablo 6. Türkiye İle Ticari İlişkileri

TÜRKİYE – ESTONYA TİCARİ İLİŞKİLERİ				
(1.000 ABD Doları)				
Yıllar	Türkiye’nin İhracatı	Türkiye’nin İthalatı	Ticaret Hacmi	Ticaret Dengesi
2000	9.439	7.091	16.530	-2.348
2005	57.256	58.671	115.927	-1.415
2006	74.755	97.770	172.525	-23.015
2007	81.762	167.142	248.904	-85.38
2008 (Nisan)	60.359	51.833	112.192	-8.526

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu
Ticaret Dengesi Türkiye açısından değerlendirilmektedir

Türkiye ile Estonya arasındaki ticari ve ekonomik ilişkiler incelendiğinde en çok dikkat çeken konu, Türkiye’nin Estonya’ya ihracatı düzenli bir gelişme gösterirken, bu ülkeden yapılan ithalatın yüksek seviyede dalgalanmalar sergilemesidir. 1997 yılında ithalat, ihracatın 5 katyken, 2002 yılında ihracat, ithalatın 15 katı büyüklükte gerçekleşmiştir. 2003 yılında Estonya’dan yapılan ithalat, bir önceki yıla oranla yüzde 1,078 artmış ve daha sonra da yüksek seviyesini korumuştur. Bu artışın sebebi Türkiye’nin Estonya’dan yapmakta olduğu metal cevheri alımını artırmış olmasıdır.

Türkiye’nin Batlık ülkeleri ile yapmakta olduğu ticaret değerlendirildiğinde bu bölgedeki en büyük ticaret partnerinin Litvanya olduğu, Estonya ve Letonya’nın ise bu ülkeyi takip ettikleri görülmektedir. Bununla birlikte, Estonya ile Letonya’ya yapılan ihracatın birbirlerine yakın seviyelerde olmasına rağmen Estonya’dan yapılan ithalatın hızlı bir artış eğilimi içerisinde olduğu gözlenmektedir.

TÜRKİYE’NİN BAŞLICA FASILLAR İTİBARIYLA ESTONYA’YA İHRACATI (ABD DOLAR)

- Demir ve çelik
- İnciler, kıymetli taş ve metal mamulleri, madeni paralar
- Elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları
- Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları
- Demir veya çelikten eşya
- Kazan, makine ve cihazlar, alet ve parçaları
- Mensucattan mamul diğer eşya, kullanılmış eşya, paçavralar
- Plastik ve plastikten mamul eşya
- Sentetik ve suni devamsız lifler

TÜRKİYE’NİN BAŞLICA FASILLAR İTİBARIYLA ESTONYA’DAN İTHALATI (ABD DOLAR)

- Demir ve çelik
- Plastik ve plastikten mamul eşya
- Kazan, makine ve cihazlar, aksam ve parçaları
- Optik, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar cihazlar, tıbbi aletler, vb
- Debatat ve boyacılıkta kullanılan hülasa, boya, macub, sakızlar
- Mobilyalar, aydınlatma, reklam lambaları, prefabrik yapılar
- Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahsalları, mumlar
- Organik kimyasal ürünler
- Ağaç ve ağaçtan mamul eşya; odun kömürü

3.2.1. Türkiye – Estonya Vize Anlaşması:

Türkiye-Estonya arasında karşılıklı vize kolaylıkları öngören notaların teatisinin, 17 Mart 2008 tarihinde Ankara’da yapılmıştır.

Estonya tarafı ile teati edilen iki ayrı Notayla;

- 27 Eylül 1996 tarihinde Tallin’de akdedilmiş olan “ Diplomatik Pasaport Hamilleriniarşılıklı Olarak Vizeden Muaf Tutma Hususunda Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Estonya Cumhuriyeti Hükümeti Arasındaki Anlaşma” ‘da yapışacak değişlikle,

diplomatik pasaport hamillerine tanınan karşılıklı vize muafiyeti ikamet süresinin 30 günden 90 güne çıkarılmasının,

- Türkiye'nin Estonya umuma mahsus pasaport hamillerine 90 gün ikamet süreli vize muafiyeti sağlanmasının öngörüldüğü bildirilmiştir.
- Ayrıca, Estonya tarafının, yukarıda bahse konu Notaların teatisi ile eşzamanlı olarak tek taraflı bir bildirimde (Notayla) bulunmak suretiyle, umuma mahsus pasaport hamili Türk vatandaşlarına kolay ve hızlı bir vize prosedürü uygulayacağını taahhüt ettiği belirtilmiştir.

Estonya tarafının bu kapsamda;

- Aşağıda belirtilen kategorideki Türk vatandaşlarının geçerli pasaport, vize başvuru formu, pasaport için uygun, yeni çekilmiş bir fotoğraf, yeni tarihli pasaport fotoğrafı, acil tıbbi müdahale, tedavi ve tıbbi nedenlerle geri dönüş için en az 30,000 EURO teminatlı seyahat sigortası, temsilcilikçe talep edildiği takdirde; kalınacak süre zarfında geçimin ne şekilde sağlanacağı ve seyahat amacına dair belgelerin ibrazının yeterli olacağını;
- Ticaret ve Sanayi Odaları takdim mektubunu ibraz eden Türk işadamlarının “ iyi niyet sahibi (bona fide) kabul edileceğini ve bu durumda vize başvurularının üç iş günü içerisinde sonuçlandırılacağını;
- Estonya’da düzenlenen bilimsel, kültürel ve sportif etkinliklere katılacak Türk akademisyenler, sanatçılar ve sporculara vize başvurularının, katılımlarını temin edecek şekilde zamanlıca sonuçlandırılacağını;
- Kargo ve yolcu taşıyan araçların profesyonel sürücüleri ile sürücü yardımcılarının bir yıl geçerli çok girişli vizelerinin, bağlı buldukları kuruluşların vize müracaatı üzerine üç iş günü içerisinde ita edileceğini;
- Estonya’da öğrenim ve eğitim programlarına katılacak Türk vatandaşlarının, vize müracaatlarında Estonya’daki eğitim kurumunun davet yazısını veya (resmi rakamlarla görevlendirilen hallerde) ilgili Türk resmi makamına yazısını ibraz etmeleri gerektiğini;
- Estonya’da öğretim ve eğitim programlarına katılacak Türk vatandaşlarının, vize başvurularıyla birlikte ikamet izin başvurularını Estonya’nın Ankara Büyükelçiliğine yapabileceğini, ikamet izinlerinin vize itasını müteakip Estonya’ya girişten sonra düzenleneceğini bildirdiği belirtilmiştir.

Mutabık kalınan usul uyarınca, anılan düzenlemeler 12 Temmuz 2008 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir.

KAYNAKÇA

1. **Estonya Ülke Bilgileri**, Allnet Ülke Rehberi www.ulkeler.net/estonya.htm
2. **Estonya Ülke Raporu**, İstanbul Ticaret Odası, Avrupa Birliği ve Uluslar arası İşbirliği Şubesi
3. **Estonya**, Vikipedi www.wikipedia.org/wiki/estonya
4. **Country Briefing**, Estonya Economist Intelligence Unit, 2008
5. **Estonya**, CIA – The World Factbook, Temmuz 2008
6. Türkiye-Estonya Siyasi İlişkileri, **Estonya Büyükelçiliği** <http://www.estemb.org.t>
7. Türkiye-Estonya Ekonomik Ve Ticari İlişkileri, **T.C. Dışişleri Bakanlığı**
8. Ekonomideki Belli Başlı Sektörler, **Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı**
9. Estonya Ekonomisi, **Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı**
10. Estonya, **EuroChambres** <http://www.eurochambres.be>
11. Estonya Dış Ticareti, **Estonya İstatistik Ofisi** www.stat.ee